

פיוט מעריב בלתי-ידוע לשמיני עצרת-שמחת תורה

מנחם ח. שמלצר

במנהגי התפילה השונים בימי-הביניים היו נפוצים פיוטי מעריב שעיטרו את קריאת השמע וברכותיה בלילי החג. פיוטי מעריב כאלה, שנקראו "מעריבים" או "מעריבות", היו שכיחים ואהובים מאוד במנהג אשכנז וצרפת ונמצאו גם במנהגי איטליה ורומניא. תחילתו של סוג פיוטי זה היא בתקופה הקלאסית של הפייטנות בארץ ישראל, והסוג זכה ליצירה מרובה בימי-הביניים במרכז-אירופה. מספר פיוטי המעריב הוא גדול. לליל שמיני עצרת בלבד ידועות שמונה מערכות שונות במנהג אשכנז וצרפת.¹ בין מחברי פיוטי מעריב נמנה גם רבנו תם,² שבעל היובל עומד להוציא לאור את פיוטיו.

כאן מוגש מעריב בלתי-ידוע לשמיני עצרת-שמחת תורה ששם מחברו היה משה, כמו שחתום בטורים 23, ו-66–68 של הפיוט, אך איננו יכולים לזהותו בוודאות עם שום פייטן ידוע.³ הפיוט נמצא, יחד עם שאר פיוטים מהסוג הזה, ובכלל אלה פיוט המעריב הנ"ל של רבנו תם, בכתב-יד של בית המדרש לרבנים באמריקה, מס' 8972, דף 163 ע"ב.⁴ הפיוט אינו מנוקד, אף על פי שרוב רובם

1 על פיוטי מעריב בכלל ראו עזרא פליישר, שירת הקודש העברית בימי-הביניים. כתר, ירושלים, 1975 (להלן פליישר), עמ' 243 ואילך ועמ' 463 ואילך. על פיוטי מעריב בסוכות וכו' במנהג אשכנז וצרפת ראו מחזור לסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה, לפי מנהגי אשכנז לכל ענפיהם וכו', מוגה מעובד ומבואר בידי דניאל גולדשמידט, הושלם בידי יונה פרנקל. קורן, ירושלים, תשמ"א (להלן מחזור לסוכות), עמ' כז–לא).

2 ראו מחזור לסוכות עמ' 46 ואילך ועמ' 315 ואילך.

3 בטורים 24–25 יש כמה אותיות שאפשר שמצטרפות לשם בר' [...]. על חכם בשם משה בר' יוסף שחי בנרבונה במאה הי"ב ראו במאמרו של ב"ז בנדיקט, תרביץ, יט (תש"ח), עמ' 19 ואילך. אין בידינו שום ראיה לזהות אותו עם מחבר הפיוט שלפנינו.

4 ראו על כתב יד זה בצלאל נרקיס, "ציורים לעשרת הדיברות במחזור אשכנז זעיר בן המאה השלוש-עשרה", בתוך: בן-ציון סגל (עורך), עשרת הדיברות בראי הדורות, מאגנס,

של הפיוטים שבכתב היד מנוקדים. יש ללמוד מכך שכבר בזמן כתיבת כתב היד אמירת הפיוט לא הייתה שכיחה ולכן השאיר אותו הסופר בלי ניקוד. מעניין גם שהסופר העתיק את טור 19 בלי החרוז השני הדרוש שם, מפני שכנראה כבר בימיו, בערך במאה הי"ג, לא הכירו את הטקסט בשלמותו.

בניין הפיוט זהה למה שידוע לנו משאר הפיוטים של הסוג: "בתים קצרים, בני ארבעה טורים, לכל פסקה, ופיוט יותר רחב להכנסה בתוך ברכת הגאולה" — כניסוחו הקצר של דניאל גולדשמידט.⁵ כמו בהרבה פיוטי מעריב אחרים בא בברכת הפורס פיוט שצורתו שונה משאר הפיוט, והוא נקרא במקורות: "תוספת".⁶ סימן הא"ב משתרע על חלקו הראשון של הפיוט, עד טור 22, ואחריו באה כאמור חתימת השם משה. בטורים 26–41 אין סימן, ומטור 42 ואילך הפייטן מתחיל סימן א"ב חדש. בסוף הפיוט חתום: משה חזק. כנהוג בפיוטים מסוג זה, בטור האחרון שלפני חתימת הברכה או הפסקה משתמש הפייטן בלשון הרומזת על מטבע הברכה או על נוסח הקבע של הפסקה, כגון בטור 4 "ולילה ללילה" הרומז ללשון הברכה "ומעביר יום ומביא לילה"; כמו כן המילה "אהבה" בטור 8 מגשרת אל מטבע הברכה שבא אחריה: "אוהב עמו ישראל" וכן בטורים 29, 33, 37, 41⁷ ו-71. מספר המילים בבתים בני ארבעה הטורים אינו קבוע, אבל לרוב יש בטור ארבע מילים. בהרחבת הפיוט שבאה אחרי שני הבתים הראשונים יש מילות קבע בתחילת כל טור ("שמיני")

ירושלים, תשמ"ו, עמ' 389 ואילך; וראו גם מה שכתבתי בס' עטרה לחיים: מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופסור חיים זלמן דימדרובסקי. מאגנס, ירושלים, תש"ס, עמ' 492. דרך אגב ברצוני להעיר שבנוסח פיוטו של רבנו תם שבכתב היד (דף 159 ע"ב) יש שינויים לגבי הטקסט הנדפס במחזור לסוכות והנה כמה מהם: לעמ' 315, טור 1: בעצרת אום עצום ימינך מאדרת; לטור 3: תשועות; לעמ' 316, טור 7: זה היום נכבד בעשרת; לטור 18: בחק-חסר; לטור 19: קדש ללינה לשלשים ידחם; לעמ' 317, טור 20: ראוי לקרבן עצמו להכשיר; שם, לטור 5: בהשקט ובבטחה; לטור 6: קטורת לפניך תיכון שיחה; לטור 8: ברוב תנחומיך.

5 ראו במאמרו, "מעריב לליל שביעי של פסח לרבי יוסף טוב עלם", בתוך ספרו: מחקרי תפילה ופיוט, מאגנס, ירושלים, תשל"ט, עמ' 381.

6 ראו: מחזור לסוכות, עמ' כז ולהלן הערה לטור 19 של הפיוט.

7 בלי ה"תוספת" (טורים 42–71) כאן הייתה צריכה לבוא החתימה של הברכה האחרונה של קריאת שמע וברכותיה שבתפילת מעריב, דהיינו: "הפורס סוכת שלום וכו'". כדי לרמוז לברכה זו בחר הפייטן בחרוז "לום" וסיים במילה: "לשלום". אולם חתימת הברכה "האמיתית" מופיעה רק אחרי גמר ה"תוספת", ובמילה "ירושלים" בטור האחרון של הפיוט רומז הפייטן שוב ללשון הברכה המעבירה ל"הפורס סוכת שלום ... ועל ירושלים". מעברים "מדומים" כאלה נמצאים גם בסוגי פיוט אחרים, ראו למשל על "סטרופות-סיום מדומות" אצל פליישר, עמ' 145. כך הוא גם בפיוטי מעריב אחרים, ראו מחזור לסוכות, עמ' 9–10, 23–27 ועוד.

ובסופו ("ביום השמיני"), כנהוג.⁸ בחלק הזה מחולק הטור לשני חלקים חורזים, והחלק השני של הטור הוא לרוב פסוק מהמקרא. סימן הא"ב המתחיל בטור 1 של הפיוט נמשך לאורך ההרחבה הזאת. התופעה הזאת אינה שכיחה בפיוטי המעריב האשכנזיים והצרפתיים, והיא צורה ארכאית, כי בדרך כלל מתחיל סימן חדש עם ההרחבה.⁹ כמו בשאר ההרחבות בפיוטי מעריב, אשכנזיים וצרפתיים, גם כאן מזכיר הפייטן את ענייני החג והלכותיו.¹⁰

ב"תוספת", כאמור, יש סימן א"ב וחתימה: משה חזק, והיא בנויה על מחרוזות בנות שישה טורים כשהטור האחרון הוא פסוק מהמקרא. סגנון הפיוט הוא פשוט בדרך כלל, אבל בכמה מקומות, כפי שצוין בהערות לגוף הפיוט, יש ניסוחים שהבנתם קשה. נושא הפיוט הוא שמיני עצרת ושאר דברים הקשורים למספר שמונה, כגון ברית מילה. כרגיל בפיוטים דומים, הפייטן מזכיר את העניינים שבהם מצטיין חג זה, כמו שמבואר בבבלי מסכת סוכה מז ע"ב—מח ע"א ובמס' יומא ב עב—עג ע"א ששמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא לענין פז"ר קש"ב, דהיינו: פיס, זמן, רגל, קרבן, שיר וברכה, וראו רש"י שם. רמזים לכך נמצאים בפיוט שלפנינו, בטורים 20—22.¹¹ בטורים האחרונים של השיר מדבר הפייטן על חג שמחת תורה. בדרך כלל בפיוטי מעריב לשמיני עצרת אין זכר מיוחד לחג זה ו"הם מתחלקים בין שני הלילות ללא כל אבחנה".¹² מבחינת החריזה יש לשים לב לחריזת העיצורים בי"ת רפה וו"ו בטור 11.¹³

אֱלֹהֵי צְדָקָה לְיִשְׁעֵי אֶקְוֶה
בְּחֻגְגֵי שְׁמִינֵי לִי חֲסֵדוֹ יִצְוֶה
גְּבוּרֹתָיו מְזַכְרִים יִחַלֵּץ וַיְרֹוֶה

1. עפ"י תהלים ד ב, ישעי' נא ה, בראשית מט יח. 2. שמיני — שמיני עצרת (ושמחת תורה). חסדו יצוה — עפ"י תהלים מב ט. 3. גבורותיו מזכרים — בשמיני עצרת מזכירין גבורות גשמים (ראו משנה תענית א א). יחלץ וירוה — עפ"י

- 8 ראו: פליישר, עמ' 245, 465. מילות קבע דומות נמצאות גם בשאר פיוטי המעריב לשמיני עצרת, ראו: מחזור לסוכות, עמ' 311, 315, 325, 328.
9 ראו על תופעה זו במחזור לסוכות, עמ' כח והערה 18 שם, וראו פליישר, עמ' 465.
10 ראו: פליישר, שם.
11 ראו: מחזור לסוכות, עמ' 293, 303, 311, 316, 325 (וההערה לטור 2 שם).
12 ראו: במחזור לסוכות, עמ' ל.
13 ראו על תופעה זו בפיוטי בני אשכנז וצרפת במאמרה של שולמית אליצור, "חריזת הפיוטים ודרכי ההגייה של בני צרפת ואשכנז הקדומים", לשוננו 58 (תשנ"ד-ה), עמ' 325.

- דָּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ וְלַיְלָה לְלַיְלָה יַחְוָה
- בַּא"י הַמַּעֲרִיב עַרְבִים
- 5 הוֹפְעֶתָ מֵאֵז בְּאַלְפֵי רֶכֶבָה
וּמִימִינְךָ אֵשׁ דָּת כְּתוּבָה
זְכוֹת סְגוּלֵי[ם] לְרוֹמְמָה וּלְשֹׁגְבָה
חֶכְמָה יְשׁוּעָתְךָ חוֹלָה אֶהְבָּה
- בַּא"י אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
- שְׁמִינֵי טַכְס לְשִׁמּוֹר / אֶת אַבְרָהָם לְאִמּוֹר
- 10 שְׁ[מִינֵי] יֶסֶף לְחֹדֶשׁ בְּבֵית בְּנֵינּוֹ / וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יֶצְחָק
בְּנוֹ
- שְׁ[מִינֵי] פִּיהֶן וְחֶסֶד וְקִירָב / וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו
- שְׁ[מִינֵי] לְעֵתִיד בְּכִינוֹר לְעֵלוֹת / לְמִנְצַח בְּנִגִּינוֹת
- שְׁ[מִינֵי] מִבְּחַר זָבַח לְמַגְשֵׁי / יִרְצָה לְקַרְבַּן אֲשֵׁי
- שְׁ[מִינֵי] נְאֻם שְׁבֵת לְהַקְדִּימָה / בְּבִרְיַת זִכֵּר [...]
- 15 שְׁ[מִינֵי] סְפוֹת עֲצָרַת חֲמֻדָּת / יִסְפֹּת לַגּוֹי נְכַבְּדָת
- בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינֵי]
- בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינֵי]
- בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינֵי]
- בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינֵי]
- בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינֵי]
- בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינֵי]

ישעי' נח יא, כלומר, יגאל וישביע את אלה המזכירים את גבורות הגשמים, דהיינו את ישראל. 4. עפ"י שמות ה יג ועוד, ותהלים יט ג. 5. עפ"י דברים לג ב ובראשית כד ס. 6. ומימינך — בכה"י: וממיניך, והטור עפ"י דברים, שם. 7. סגולתי[ם] — ישראל, עם סגולה. ולשגבה — עפ"י תהלים כ ב. 8. חולה אהבה — בפסוק: חולת אהבה, שיה"ש ב ה. 9. טכס לשמור וכו' — נערך, סודר לשמור את מצוות מילה ביום השמיני, עפ"י בראשית יז ט ואילך, וכן ויקרא יב ג. את אברהם לאמור — בראשית כג ה. 10. שמיני יסף לחדש בבית בניינו — המובן אינו ברור לגמרי, אבל כנראה הפייטן התכוון לקשר את העניין של שמונה ימי מילה עם שמיני עצרת, כמו שנדרש הפסוק יספת לגוי וגו' בפסיקתא דרב כהנא, מהד' דב מנדלבוים, עמ' 421–422 על שני הענינים: ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו'. יספת לגוי ה' יספת לגוי (ישעי' כו טו). "אומות העולם את נותן להם בן זכר וכו' אבל ישראל את נותן לאחד מהם בן זכר והוא מונה לשמונה ימים ומל אותו וכו'". וימל אברהם וכו' — בראשית כא ד. 11. שמיני כיהן וכו' — בכל ימי חג הסוכות חיסר, הפחית הכהן ממספר הקרבנות שהקריב, ראו במדבר כט יב ואילך. והיתה לו וגו' — שם כה יג. 12. לעתיד וכו' — לעתיד לבוא יעלו לירושלים בשמיני עצרת וינגנו בכינור וישוררו "למנצח בנגינות". ראו תהלים ו א והשוו דה"י א טו כא. 13. עפ"י ויקרא כב כז והשוו מלאכי א יא. 14. אחרי המילה "זכר" באות בכתב היד עוד שתי מילים שהסופר כתב אותן בקיצור ("וקר' בה") ואיני יכול להשלימן. 15. שמיני ספות וכו' — הוספת את יום השמיני כעצרת. יספת לגוי וגו' — ישעי' כו

	שְׁמִינִי עַל שְׁבָעִים לְהַקְרִיב קָרְבָּנוּ / תַּחַת אֲהַבְּ[ה]	
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	יִשְׁטַנּוּ[ו]	
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	שְׁמִינִי פֶּר הַקְּרִיבוּ עַל עֲצָמֵיכֶם / עֲצַרְתַּ תְּהִיָּה לָכֶם	
	שְׁמִינִי צֵאת מְסוּכָה לְבַתִּיהֶם / עָרוֹךְ שׁוֹעַ עַל	
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	גְּשָׁמֵיהֶם	
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	שְׁמִינִי קוֹדֵשׁ מוֹעֵד לְהַחֲשֵׁב / אוֹתוֹת בְּתוֹסְפֹת [...]	
	שְׁמִינִי רֵאֵיית רַגְל פְּנוֹת בְּקָר לְאֶהְלוֹ / וְשָׁלְמוּ יָמֵי	20
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	אָבְלוּ	
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	שְׁמִינִי שִׁיר מְיוֹחַד לְהַזְמִינִי / לְמַנְצַח עַל הַשְּׁמִינִית	
	שְׁמִינִי תְּפִילָה וְזִמּוֹן יְבָרְכוּ / מְבָרְכֵי אֶת הַמְּלֶךְ	
ב[יּוֹם] ה[שְׁמִינִי]	וַיְבָרְכוּ	

טו והפסוק הזה נדרש על שמיני עצרת, ראו לעיל ביאורי לטור 10. 16. על שבעים וכו' — שבעים פרים שהקריבו ישראל בחג הסוכות הן כנגד שבעים אומות העולם, ראו פסיקתא דרב כהנא, מהד' ד. מנדלבוים, עמ' 433 ומקבילות. תחת אהבה וגו' — תהלים קט ד; הפייטן שינה את לשון הכתוב למען החרוז, ורצונו לומר שישראל מקריב קרבנות למען האומות, והן במקום לאהוב את ישראל על כך שונאים אותו. 17. עפ"י במדבר כט לה-לו. הפר שהקריבו בשמיני עצרת בא על עצמם, על עם ישראל. 18. צאת וכו' — בשמיני עצרת יוצאים מן הסוכה וחוזרים לבתיהם. ערוך שוע וכו' — עפ"י איוב לו יט, עורכים תפילה (על הגשם). וראו מחזור לסוכות (הערה 1 לעיל), עמ' 172, הערה לטור 1 של הפיוט "אערך שועי". 19. קודש מועד וכו' — שמיני עצרת נחשב כמועד בפני עצמו וכמקרא קודש. אותות בתוספת — אחרי המילה "תוספת" יש מקום ריק בכתב היד למילה אחת ובאמת חסירה כאן המילה התורות על "להחשב". המילה "תוספת" נזכרת בהקשר דומה בפיוט מעריב לשמיני עצרת לפייטן עלום שם, ר' מחזור לסוכות, עמ' 311, טור 2. 20. ראיית רגל וכו' — מי שעולה לרגל חייב ללון בירושלים ורק בבוקר הוא יכול ללכת אל ביתו. ושלמו וגו' — ישעי' ס כ. הרגל מבטל את האבלות. השוו בפיוט המעריב של רבנו תם, מחזור לסוכות, עמ' 316, טור 19. בטור זה ובשני הטורים הבאים הפייטן רומז ל"פז"ר קש"ב", יומא ב ע"ב, ראו במבוא לעיל. 21. שיר מיוחד וכו' — הכוונה לשיר מיוחד שהלוויים היו אומרים ביום זה. למנצח על השמינית — תהלים ו א. 'להזמיני'/'השמינית' אינן חורזות והפייטן כנראה "ויתר" על החרוזה למען הבאת הפסוק כלשונו. ולעניין זה השוו בפיוט מעריב במחזור לסוכות, עמ' 312, טור 6: שמיני ועד בשיר להשיחו / על השמינית בנצוחו, ובהערות שם. 22. תפילה וכו' — בשמיני עצרת מזכירים בתפילה ובברכת המזון שהוא יום שמיני עצרת,

שְׁמִינִי מְמָרוֹם שְׁוַעְתִּי הִקְשִׁיבָה / אֶת שְׁבוּתִי[נו] ה'
 הַשִּׁיבָ[ה]
 שְׁמִינִי בְּרֵךְ חוֹסֵף פֶּלֶט / יִקְרָא בְּשֵׁם ה' יִמְלֹט
 שְׁמִינִי סְחוּפִים דְּלוֹת מְאֹנִים / לְהַשִּׁיב בְּמִצּוּלוֹת יָם 25
 בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינִי]
 בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינִי]
 בְּ[יּוֹם] הַ[שְׁמִינִי]

שְׁמִינִי קִבֵּץ רְחוּמֶיךָ וּבְקִשָׁם מְעַמִּים
 בִּיטָה אֲנַקְתָּם וּזְכוּר תְּמִימִים
 מִלֵּא שְׁמֶךָ הַנִּכְבָּד וְכִסְאֶךָ מְרוֹמִים
 עֲנוֹת שִׁירָה כָּשֶׁר עוֹבֵר אֲוֵרוֹת יָמִים בְּגִילָה מִלְּכוּתְךָ

הַנְּאוּר חוֹסֵן וּבְרֵךְ נֶצַח מְבָרְכִים 30
 חוֹק וְקוֹדֵשׁ שְׁבָתוֹן מְקַיְימִים וּמְסַתּוֹכְכִים
 נְעַרְצִים תּוֹשִׁיעַ מִיַּד פּוֹרְכִים
 עוֹשֵׂי דְבָרְךָ שְׁמֶךָ מְיַחֲדִים וּמְבָרְכִים זה צור ונ' כי פדה

כלומר שהוא חג בפני עצמו. מברכי וגו' — מל"א ח סו. ומדובר שם על יום השמיני של החג. 23. שועתי הקשיבה — עפ"י תהלים ה ג. את שבותי[נו] וגו' — תהלים קכו ד. 24. חוסף פלט — השו' תהלים לא ב. יקרא וגו' — יואל ג ה. 25. סחופים וכו' — בני ישראל שהיו סחופים בגלות מקווים שיגאלו ביום זה. להשיב וגו' — תהלים סח כג (בפסוק: ממצולות). 27. ביטה — הביטה. 28. מלא שמך — עפ"י פסחים נ ע"א: "א"ר נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד וכו'". ועפ"י פסיקתא דרב כהנא, מהד' מנדלבוים, עמ' 53: "ר' לוי בשם ר' הונא בר' חנינא כל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם, אבד זרעו של עמל' מן העולם, השם שלם והכסא שלם". וכן גם בפיוטו של ר' שמעון בר' יצחק: "שם יקרא ככתיבתו/מחציתו תתמלא תיבתו/עוד תתנשא מלכותו/וכסאו יכון במלאתו". ראו מחזור פסח לפי מנהג בני אשכנז לכל ענפיהם... מוגה מעובד ומבואר בידי יונה פרנקל, ירושלים תשנ"ג, עמ' 504. וכסאך מרומים — ישעי' ו א. 29. כשר עובר אורחות ימים — כמו שהיה שר משה רבנו, אז ישיר משה וגו'. עובר וגו' — תהלים ח ט. 30. הנאור חוסן — הקב"ה, השוו' תהלים עו ה וישעי' לג ו. וברך וכו' — ותברך את אלה שמברכים אותך. 31. חוק וקודש וכו' — מקיימים את השבת ואת חג הסוכות כיום קדוש כחוק, והשוו' שמות טו כה שפירשוהו על השבת ("חק זה השבת", מכילתא דרבי שמעאל, מהד' הורוביץ-רבין, עמ' 156). 32. נערצים — ישראל, כדוגמת נקדשים. פורכים — המצרים, עפ"י שמות א י"ג. עושי דברך וכו' — ישראל. 34. מעון — בית המקדש, עפ"י תהלים כו ח.

- מְעוֹן שְׁכָלִל וְהַתְּכַלֵּל הַיְכָלוֹ
 מְשִׁיחֵי קָרְ[א] וַיְדִיּוּ רַב לּוֹ 35
 עֲמָךְ תִּרְחַם מְגִינֵי וְתִמּוֹךְ גּוֹרְלוֹ
 אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאוּלָּה תִּהְיֶה לוֹ
 בַּאֲ"י גֹאֵל יִשְׂרָאֵל הַשְּׂכִיבֵנוּ
- בִּישַׁע[ךָ] נְגִיל וְאֵל תִּתְעַלֵּם עֵלוֹם
 חִזְיוֹן סָפוֹן גְּלִיה וְאֵל תִּגְלוֹם
 דְּשׁוֹשׁ אֵיִם הוֹשֵׁמָה שְׂכִינְתָךְ בָּהּ לְהֵלוֹם 40
 תִּנְחַם עִיר קְוֹדֶשֶׁיךָ וְקִרְא[ת] אֵלֶיךָ לְשָׁלוֹם
- אַבְרָךְ אֶת ה' חֲזַק גּוֹאֲלֵינוּ
 בְּגוֹף נְגִלָה תִּנְיֵן לְצִמָּת בְּגִלְלֵינוּ
 גְּדוּלוֹת בְּדוּרְכּוֹ בַּיָּם רָאוּ וַיֶּאֱמִינוּ
 דְּגָלִי[ם] נִסְעוּ מִן שָׁמַיִם לְקִטּוֹ וְטַחְנוּ 45
 הוֹפִיעַ בְּרִכְבּ רַבּוֹתֵיִם תְּמִימָה לְהִנְחִילֵנוּ
 [ו]מָה אֲדִיר שְׁמֶךָ ה' אֲדוֹנֵינוּ

והתפלל — אולי כמו משתכלל. 35. וידיו רב לו — דברים לג ז. 36. מגיני — הקב"ה. ותמוך גורלו — של ישראל, עפ"י תהלים טז ה. 37. אחרי וגו' — ויקרא כה מח. 38. בישע[ךָ]... נגיל — ישע' כה ט. ואל תתעלם — תהלים נה ב. עלום — כנראה כמו עלום, כמוכן לעולם, ר' דה"י ב ל"ג ז. 39. חזיון ספון — החיזיון הסתום, השוו דניאל ח כו. ואל תגלום — אל תכסה. 40. איים — ארצות. אבל הטור מגומגם ואולי צ"ל "דרוש עיים (בעי"ן) הושמה" עפ"י תהלים עט ב: "שמו את ירושלים לעיים", אבל גם כך יישאר מוכן הטור מעורפל. הושמה שכינתך בה להלום — "הלום" לשון מלכות, עפ"י זכחים קב ע"א: "ואין הלום אלא מלכות" וראו גם עבודה זרה מד ע"א: "כל הראוי למלכות הולמתו". שכינתך — בכ"י שכינך. בה — אולי צ"ל בהם (ה"איים"). 41. וקרא[ת] אליה לשלום — דברים כ י. 42. חזק גואלינו — עפ"י לשון התפילה: כי גואל חזק אתה. 43. בגוף נגלה — אולי פירושו עפ"י מה שנאמר במכילתא דרבי ישמעאל, הורביץ-רבי, עמ' 129: "ה' איש מלחמה ה' שמו, ר' יהודה אומר ... מגיד שנגלה אליהם הקב"ה בכל כלי זיין, נגלה עליהם כגבור חגור חרב וכו'". ושם בהמשך: "ה' איש מלחמה, שהוא נלחם במצרים". תנין — מצרים, ר' יחזקאל כט ג. לצמת — להכרית. 44. בדורכו בים — חבקוק ג טו. ראו ויאמינו — שמות יד לא. 45. דגלים — במדבר י יד. מן שמים וכו' — במדבר יא ח. 46. הופיע וכו' — עפ"י דברים לג ב, תהלים סח יח, תהלים יט ח. 47. ומה וכו' — תהלים ח ב. בפסוק: "מה", בלי וי"ו,

זְבוּל מִשְׁכְּנוֹת מְקַדְּשׁוֹ נַחַל מְטַהֵר נְטָעִים
 חֶלְקֵי ה' חֶלְקוֹ חֶבֶל מוֹנְעִים
 טוֹבוֹ אוֹהֲלִים עוֹלֵי רַגְלִים בְּהִגְיָעִים 50
 יִפֶּה נוֹף מְשׁוֹשֵׁנּוֹ לְהִרְאוֹת בְּשִׁילוֹשׁ פְּעַם
 כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן רָגַשׁ רִינָה בְּהִרְיָעִים
 לְפָנָי ה' בְּהִתְאַסֵּף רְאִשֵׁי עָם

מְצִיּוֹן מְכַלְל יוֹפֵי בְּרָכָה גְּאוּלָּה הוֹפַעַת
 נְחָמוֹת תּוֹרָה חַיִּים יְשׁוּעוֹת 55
 סְעָדִינוּ אֱלֹקִים יֵשַׁע תַּחֲיָה (?) מְחַכִּים בְּשִׁבְטְךָ רַעוֹת
 עַד אָנָּה פְּנִיךָ תִּסְתִּיר תְּאַמֵּץ בְּרַכִּים כּוֹרְעוֹת
 פְּדוֹת לְנַפְשֵׁי שְׁלַח שַׁחַה בְּרַכּוֹת רַעוֹת
 צְמַח תִּצְמִיחַ אֶל דִּיעוֹת

קָרָא דְרוֹר לְשִׁבּוּיְךָ בְּשָׁר שְׁנַת גְּאוּלָּי 60
 רִיעִים יְרוּדִים] מְקַרְבֵּי דוּחַק בְּפִילוּלֵי

והתווספה כאן לצורך הא"ב. 48. זבול וכו' — אולי פירושו: בית המקדש בנוי ליד נחל שבו נובעים מים טהורים לטהרת הטמאים; השוו זכרי' יד ח. 49. חלקי ה' — איכה ג כד. חבל מונעם — עפ"י תהלים טז ו. 50. טובו וכו' — במדבר כד ה. ופירוש הטור: עולי הרגל מגיעים לירושלים שבה "טובו אוהלים". 51. יפה נוף — תהלים מח ג. פירוש: בשלוש הרגלים ה' הראה לעולי רגלים את ירושלים, יפה הנוף, קריית משושנו, השו' ישעי' סו י. 52-53. כבוד הלבנון — ישעי' לה ב. רגש — תהלים נה טו. בהריעם לפני ה' — עפ"י תהלים צח ו, והמשפט "פוסח" מטור לטור. בהתאסף וגו' — דברים לג ה. 54. מציון מכלל יופי — תהלים נ ב. ברכה גאולה — אולי צ"ל ברכת גאולה. הופעת — קשה, כי החרוז דורש "עות" ואולי צריך לנקד הופעת והיא קשורה לטור הבא: מציון יוצאת הופעת נחמות וכו'. 56. סעדינו אלקים ישע — השוו תהלים יח לו. תחיה (?) — קשה להבין. מחכים בשבטך רעות — בני ישראל מחכים לכך שהקב"ה ירעה אותם בשבטו, השו' מיכה ז יד. 57. עד אנה וכו' — תהלים יג ב. תאמץ וכו' — ישעי' לה ג. 58. פדות לנפשי שלח — תהלים קיא ט. שחה ברכות רעות — פירושו נעלם ממני. 59. צמח תצמיח — ירמי' לג טו. אל דיעות — שמ"א ב ג. 60. קרא דרוֹר — ויקרא כה י. שנת גאולי — ישעי' סג ד. 61. רעים ירודים] — בני ישראל בגלות. מקרב דוחק — תוציא את בני ישראל מקרב דוחק הגלות. בפילוּלֵי — בתפילתי. 62. שומע

שׁוֹמֵעַ שְׂמַח מְרוֹם מְאֲזִין מִלּוּלֵי
תְּפִילָתִי יִקַּח נוֹדֶךָ לְהַשִּׁיב גְּבוּלֵי
מְכוּן כּוֹנֵן לְשִׁנּוֹן שְׁבַחֵי בְּהִילּוּלֵי
אֲשִׁירָה לְה' כִּי גָמַל עָלַי 65

מֵהָר זְמַן בִּינְיַן בֵּית קוֹדֶשׁי וְתַפְאֲרָתִי
שְׁתּוּלִים לְהַעֲלוֹת בְּמַנּוּחָה בִּיכּוּרֵי אֲדָמָתִי
הַפֶּךָ נִסְכֵי פֶר לְגִלְגָל בְּחִיבָתִי
חֲדָשׁ יְמִינוֹ זְכוֹת שְׂמַח[ת] תּוֹרָתִי
קוֹרְאִים וְגוֹמְרִים וּמַתְחִילִים זֹאת בְּרִיתִי לְרוּחֹתִי 70
אֲעֲלֶה יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׂמַחָתִי בֵּא"י פּוֹרֵס סוּכַת יִתְגַּדֵּל
וַיִּתְקַדֵּשׁ

וכו' — אולי שיעורו: הקב"ה השומע ומאזין לדברי תפילתי ישמח אותנו מהשמים.
63. תפילתי יקח — תהלים ו י. נודך להשיב גבולי — אולי פירושו: את עמך, שהיו
נעים ונדים, תשיב לגבולם, והשוו ירמי' לא טז-יז. 64. מכון כונן — כונן את
מכוונך, את בית המקדש, השוו שמות טו יז. לשבח שבחי בהילולי — שנוכל לשנן
את הקב"ה בהלל ובזמירות. 65. אשירה וגו' — תהלים יג ו. 66. בית קדשי
תפארתי — ישעי' סד י. 67. שתולים — תהלים צב יד. ביכורי אדמתי — שמות
כג יט. 68. הפך וכו' — אולי פירושו: הפך את זמן הגלות לזמן הגאולה ונסכי
הפר של החג שוב יגלגלו עלינו את חיבת הקב"ה. 69. חדש ימינו — איכה ה כא.
זכות שמח[ת] תורתִי — מסיים בהזכרת חג שמחת תורה. 70. קוראים וגומרים
ומתחילים זאת בריתי — בשמחת תורה גומרים את קריאת התורה השנתית ומתחילים
לקרוא בה מחדש. זאת בריתי — התורה, השוו ישעי' נט כא. לרווחתי — איכה ג נו.
71. אעלה וגו' — תהלים קלז ו.